

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ludwig WITTGENSTEIN

Çeviren: Zeki ALGÜN

e-metin: Kerem TOKER

1. Konumuz (estetik) çok geniş bir alandır ve gördüğüm kadarıyla tamamen yanlış anlaşılmaktadır. Görüldüğü gibi 'güzel' kelimesinin kullanımı, başka kelimelere göre daha yanlış anlamaya yol açıyor. Eğer kullanıldığı cümlelerin dilsel yapısına bakılacak olursa 'güzel' (aynı zamanda iyi) bir sıfattır, bundan dolayı 'bunun belli bir niteliği var, güzel olmanın niteliği' deme eğilimi var.

2. Felsefenin bir alanından diğerine geçiyoruz, bir kelime grubundan diğer kelime grubuna.

3. Kelime öbeklerinin, yani kelime çeşitlerinin alınması bir felsefe kitabını tasnif etmenin en akıllıca yolu olabilirdi. Ancak bunu yaparken kelime öbeklerini alışlagelmiş gramerin yaptığından daha fazla birbirinden ayırt etmek gerekir. 'Görmek', 'hissetmek' vs. gibi kişisel deneyimleri anlatan fiiller hakkında saatlerce konuşulabilir. Bütün bu kelimelerin beraberinde getirdiği karmaşanın ya da karmaşaların belli bir tarzı vardır*. Daha sonra sayı sıfatları bölümüne geçtiğimizde yeni bir tür karmaşayla karşılaşırız; ardından 'bütün', 'herhangi bir şey', 'bazıları' gibi kelimelerin yer aldığı bir bölüme geçeriz ve bu gene birçok yeni karmaşanın görüleceği bir bölümdür; sonra 'sen', 'ben' gibi kelimelerin yer aldığı karmaşaların görüleceği yeni bir bölüme daha geçeriz. Her defasında yeni karmaşalarla karşılaşırız ve dil bize her seferinde yeni oyunlar oynar.

*burada da benzerlikler bulabiliriz bu kelimelerde, her birinin beraberinde getirdiği, kendine özgü karmaşıklar vardır.

4. Çoğu zaman dili, içinde çekiç, kalem keski, kibrit, çivi ve tutkal bulunan bir takım sandığına benzetebiliriz. Bu çeşitli aletlerin arasında büyük farklar olsa da bu nesneler oraya tesadüfen konulmuş olamaz; kullanıldıkları yerler farklı olsa bile aralarında bir 'aile benzerliği' vardır. Oysa tutkal ve keski arasında oldukça büyük fark görülür. Yeni bir alana yöneldiğimizde dilin bize oynadığı oyunlara sürekli şaşırırız.

5. Bir kelimeyi tartışırken, daima onun bize hangi yollarla öğretildiğini sorarız. Bu bir anlamda birçok karmaşık düşünceyi yok eder, diğer yandan ilkel bir dil elde etmiş oluruz. Gerçi bu yirmi yaşında birinin kullandığı bir dil olmasa da oynanmak istenen kelime oyunlarına kabaca yaklaşıyoruz. Örneğin 'bunun veya şunun rüyasını gördüm' demeyi nasıl öğrendik? İlginç olan bunu bize bir rüya gösterildiği için öğrenmiş olmadığımızdır. Bir çocuğun 'güzel', 'iyi' gibi ifadeleri nasıl öğrendiğini düşünürsek, onun bu ifadeleri bir tür ünlem gibi öğrendiğini keşfederiz. (Ayrıca 'güzel' hakkında her zaman konuşulur, çünkü pratikte çok az karşılaşırız.) Genelde bir çocuk 'güzel' gibi kelimeyi yiyeceklerle bağdaştırır. Bu kelimeleri ona öğretirken abartılı el hareketleri ve yüz ifadeleri çok büyük önem taşır. Kelime bir yüz ifadesi veya el hareketi yerine kullanılır. Burada el hareketleri, ses tonu vs. takdir ifadeleridir. Kelimeyi bir takdir ifadesi yapan şey nedir?* Bu, kelimenin ifade tarzı değil ama ortaya konulduğu oyundur.

Çağımızın filozofları -Moore dahil- dili incelerken yaptıkları en büyük hata, kelimelerden oluşan biçimleri ele alırken bu biçimlerin nasıl kullanıldığına dikkat etmedikleridir. Konuşmak, yazı yazmak, otobüs kullanmak, birine rastlandığı zaman selamlaşmak vs. gibi faaliyetlerden oluşan büyük bir grubun parçası olmak dilin kendine has özelliğidir.** Çoğu zaman özne yüklem cümlelerinde geçen ve bir özelliği olmayan, ancak kullanım nedenlerinden dolayı -estetik ifadenin yer aldığı fevkalade karmaşık durumlarda- göze çarpmayan nerdeyse göz ardı edilen bir biçimde 'iyi' veya 'kötü' gibi kelimelere odaklanmıyoruz.

yoksa ayıplama ya da sürpriz mi? Çocuğa bir şeyler öğretilirken yaptığımız el kol hareketlerini anlıyor yoksa bir şey öğrenemez.

** bir evi inşa ederken konuşur yazarız. Otobüse bindiğimde biletçiye 'elli feniklik tek gidiş' derim. Konuşurken kullandığımız kelime ve cümlelerin - ne kadar alışılmışın dışında olduğuna- hiç dikkat etmeyiz, tersine o kelimeyi hangi nedenle kullandığımızla ilgileniriz: Estetik yargıya bu çerçevede içerisinde pratik olarak hiç rastlanmaz.

6. Dilini bilmediğimiz, yabancı bir kavime katılsak ve kendi dilimizde 'iyi', 'güzel' vs. anlamına gelen kelimeleri öğrenmek istesek, bunları neye göre seçmemiz gerekir? Herhalde bir gülümseyiş, belli bir el kol hareketi, yiyecekler oyuncaklar ararız.

Bir itiraza cevap: Eğer mars gezegenine gitsek ve oradaki canlılar antenli toplara benzeseler ya da başka kavime gitsek ve oradaki insanların ağızlarından çıkan sesler sadece solunumla veya müzikle ilgili olsa ve kulaklarıyla konuşsalar o zaman neye göre hareket edeceğimizi bilemeyiz. ' ağaçlar rüzgarda sallanırken birbiriyle konuşurlar' sözünü hatırlatmak gerekir. Burada ağaçların dalları, insanın kollarına benzetiliyor. (her şeyin ruhu vardır) Şüphesiz yabancı bir kavmin insanların el kol hareketlerini bizimkilere benzer şekilde anlamak gerekir. Bu bizi alışılmış, estetikten (ve etikten) ne kadar uzaklaştırıyor.! Belli kelimelerden değil de, nedenlerden ve faaliyetlerden dolayı hareket ediyoruz.

7. Bu şartlar altında kullanılan kelimelerin çoğunun 'güzel', 'hoş' vs. gibi sıfatlar oluşu dilimizin bir özelliğidir. Fakat bunun gerekli olmadığı da apaçık ortada. Başlangıçta bunların ünlem olarak kullanıldığını gördük. 'Bu hoş!' demek yerine sadece 'Ah!' demem veya gülümsemem ya da karnımı okşamam bir şeyi fark ettirir mi? Bu ilkel dil yeterli olduğu sürece, kastetmek istediğimiz kelimelerin veya nesnelerin gerçek anlamlarıyla, (yani 'güzel' veya 'iyi') ilgili sorun yaşanmaz.*

*gerçekte iyi olan şeyin ne olduğu.

8. Gerçek hayata hakiki estetik yargılarda bulunduğumuz zaman, 'güzel', 'iyi, gibi estetik sıfatların nerdeyse hiç rol oynamamaları dikkat çekicidir. Müzik eleştirisinde estetik sıfatlar var mıdır? 'Bu geçiş dikkat et** veya 'Bu pasaj uyumsuz' denilir. Ya da şiir eleştirilirken: 'İmgeleri özenle kullanıyor' denilir. Burada kullanılan kelimeler 'güzel' ve 'hoş' gibi kelimelerden çok, günlük dilde kullanılan 'doğru' ve 'hatasız' gibi kelimelere daha yakındır.

*'bu geçiş iyi'

**'hoş' kelimesini yaklaşık 'gösterişli' veya 'hatasız' gibi tanımlayıcı bir biçimde kullanmak daha doğru olur.

9. 'Hoş' gibi kelimeler önce ünlem olarak, daha sonra ise çok ender olarak kullanılıyor. Bir müzik parçası hakkında konuşurken onun hoş olduğunu söyleriz, ancak bu, o parçayı övmek

için değil, sıfatlandırmak içindir. (şüphesiz kendini ifade edemeyen insanlar bu tarz kelimeleri sık kullanırlar, fakat bu sadece tepkidir.) 'Hangi melodi için 'hoş' kelimesi daha uygun olur?' diye sorabilirim: Bir melodiyi 'hoş' veya 'gençliğe özgü' diye tanımlamaya kara verebilirim. Bir melodinin adını 'ilkbahar melodisi' veya 'ilkbahar senfonisi' koymak gülünç olurdu, ancak 'ilkbaharı andırdığını' söylemem tıpkı 'heybetli' veya 'görmekli' demem gibi kesinlikle saçma ifade olmaz.

10. Eğer iyi bir ressam olsaydım dört çizgiyle sayısız yüz ifadeleri ortaya koyabilirdim. 'Heybetli' ve 'görmekli' gibi kelimeler değişik suratlarla ifade edilebilir. O zaman tasvirlerimiz sıfat kullanımından daha esnek ve biçimli olur. Schubert'in bir eserinin melankolik olduğunu söylüyorsam, sanki ona bir yüz ifadesi de yakıştırıyorum (ama hoşgörümü ya da hoşnutsuzluğumuz açığa vurmuyorum) Bunun yerine el kol hareketleri ya da dans adımları da kullanabilirdim. Gerçekten de küçük ayrıntıları daha belirgin bir hale getirmek için el kol hareketlerini ya da yüz ifadelerini kullanırız.

11. (Rhees: 'Bu böyle doğru' derken bunu hangi kurala dayanarak söylüyoruz? Bir müzik parçasını şöyle ya da böyle çalınması gerektiğini söyleyen ve ardından bu parçayı çalan bir müzik hocası bunu hangi kurala dayanarak yapıyor?)

12. Şu soruyu ele alalım: 'Şiir mısralarının nasıl okunması gerekir? Hangisi daha doğru biçim?' Yalın mısralarda belki de doğru bir vurgu söz konusudur -nerede ritmin daha çok veya daha az vurgulanması gerektiği tartışılır. Biri böyle okunması gerektiğini söylüyor ve okuyor: 'Ah, evet şimdi kulağa hoş geliyor.' Mısra ölçüsünün berrak olması veya tamamen arka planda kalması için adeta ritim verilmesi gereken şiirler vardır. Bir kez Klopstock'u okurken böyle bir şey başıma geldi.* Onu okuduğum zaman oldukça net bir biçimde ritim verilmesi gerektiğini keşfettim.

Klopstock şiirlerinin önünde u-u (vs.) gibi işaretleri kullanıyordu..Onu yeni bir tarzda okuduğum zaman 'evet, bunu neden yaptığını şimdi anladım!' dedim. Ne olmuştur? Şiiri okumuştum ve oldukça sıkılmaya başlamıştım ama onu özgün ve yoğun bir tarzda okuduğum zaman, gülümsedim ve 'bu çok muazzam' vs. dedim. Aynı şekilde hiçbir şey söylememe de gerek yoktu. Önemli olan bu hikayeyi devamlı okumamdı. Okurken takdir edilecek el kol hareketleri ve yüz ifadeleri kullanıyordum. Önemli olan hikayeyi birdenbire değişik ve yoğun tarzda okumamdı ve diğerlerine şöyle dedim: 'Dikkat edin' Böyle okunması gerekiyor*' Estetik sıfatlar neredeyse burada hiç rol oynamadı.

*Friedrich Gottlieb Klopstock (1724-1803) Wittgenstein 'Die Oden' adlı şiiri kastediyor. (Derlenmiş eserler, Stuttgart, 1886/87) Klopstock şiirsel diksiyonla günlük konuşma dili arasında farkı göstermiştir. Kafiye kaba diye reddetti ve bunun yerine yeniden antik çağın mısra ölçülerini kullandı.

**bir şiirin doğru bir biçimde nasıl okunması gerektiği konusunu ele aldığımızda genel olarak değinilse bile burada hoşgörünün fazla bir rolü yoktur.

14. Bir resimde ışık ve gölgelerin dağılımını gösterdiğim zaman, üstündeki nesnenin şeklini de göstermiş olurum ama sadece göz alıcı şekilleri gösterirsem şekiller belli olmaz.

15. 'Doğru' kelimesini kullanırken de birbirine benzeyen birçok durum vardır. İlk olarak bir kuralın öğrenildiği durumlar söz konusudur. Bir terzi paltonun uzunluğunun ve kollarının genişliğinin vs. ne kadar olması gerektiğini öğrenir. Tıpkı bir müzik dersinde harmoni teorisi ve sesleri ayırt etmesini öğrenir gibi, çok sıkı bir biçimde kendisini yetiştirerek kuralları

öğrenir. Şimdi terzilik öğrenmeye karar verdiğimi ve öncelikle kuralları öğrenmeye başladığımı düşünelim. Bundan sonra genel olarak iki farklı tarzda anlayışa sahip olabilirim.

a- Lewy 'Burası çok kısa' diyor. Oysa ben 'Hayır.Böylesi doğru. Kurallara uygun' diyorum.

b- Bu kurallar için ben bir his geliştiriyorum. Kuralları uyguluyorum. Belki 'Hayır böylesi yanlış Bu kurallar uygun değil' diyorum.* Bununla birinci kurala uygun bir biçimde estetik bir yargıda bulunuyorum. Diğer taraftan kuralları öğrenmemiş olsaydım, estetik yargıda bulunmazdım. Kuralları öğrenerek gittikçe daha net bir yargıya ulaşabilirim. Gerçekten de kurallar öğrenildikçe yargılar değişiyor. (Harmoni teorisi öğrenilmemiş olsa bile, iyi bir kulakla birçok akort arasındaki uyumsuzluk hissedilebilir.)

* 'burasını genişlettiğin zaman, yanlış olacağını ve kurallara uygun olmayacağını görmüyor musun?'

16. Bir takım elbisenin hazırlanış kuralları belli insanların isteklerinin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.* birçok anlayış bir takım elbisenin hangi ölçülere sahip olması gerektiği konusunda birbirinden ayrılıyor. Bazı insanlar için onun geniş veya dar olması önemsizdir, ama başkaları için çok önemlidir.** Harmoni kuralları, insanların akortları hangi sıraya göre duymak istediklerini ifade eder -insanların dilekleri bu kurallara yansır. (Burada dilek kelimesi oldukça belirsiz.)*** En ünlü besteciler bile bu kurallara uygun çalışmışlardır.

Bir itiraza cevap: Her bestecinin bu kuralı değiştirdiği söylenebilir ama bu tür değişiklikler her zaman çok fazla değildir; kuralların tamamı birden değiştirilemez. Müzik de birçok eski kural göre hala bir kaliteye sahipti.-ama şimdi bu konuya değinmeyeceğiz.

*bunlar fevkalade açıklayıcı ve öğretici olabilir, ya da hiç açıklanmamış olabilir.

**ama - insanların bu tür kuralları belirlediği bir gerçektir. 'insanlar' diyoruz, ama gerçekte belli bir sınıf... 'insanlar' dediğimiz zaman, onların birden fazla insan olduğunu söylemek istiyoruz.

***her ne kadar 'dilekler' hakkında konuşsak da, bu kuralların belirlenmiş olduğu gerçeğiyle karşı karşıyayız.

17. Sanat dediğimiz alanda yargı sahibi olan biri yetişiyor. (Yargı sahibi olan biri belli nesnelere bakarken 'şahane!' diyen biri değildir)*

Estetik yargı hakkında konuşurken binlerce başka şeyin yanında sanatı da düşünürüz. Bir nesne hakkında estetik yargıda bulunduğumuz zaman sadece ona hayran kalmayız aynı zamanda 'ah, ne kadar şahane" demeyiz. Neyden bahsettiğini bilenlerle bilmeyenleri ayırt edebiliriz.**

İngiliz şiiri hakkında yargı edinmek isteyen biri İngilizce bilmek zorundadır. Hiç İngilizce bilmeyen bir Rus'un oldukça güzel bir soneden etkilendiğini varsayalım. Onun bu sonenin ne anlama geldiğini bilmediğini söyleyebiliriz. Bu durum müzik konusunda daha da belirginlik kazanıyor. Diyelim ki, herkesin hoşuna giden tarzda müziklerden hoşlanan ve bundan zevk alan ama en basit melodileri bile aklında tutamayan, bassın nerede çalmaya başladığını vs. fark etmeyen biri var. O zaman onun hiçbir şeyden anlamadığını söyleriz. Tıpkı müzik dinlediğinde bir köpeğin kuyruğunu sallaması gibi bir müzik parçası çaldığında 'Oo!' diyen biri için de 'evet, o bir müzik sever' ifadesini kullanmayız.***

*sanat dediğimiz şey için 'sanat hekimleri' ve eleştirmenler, yani yargı sahibi olan kişiler kendilerini yetiştirmişlerdir. Bununla sadece herhangi bir şeye hayran kalan veya kalmayan biri kastedilmiyor. Burada oldukça yeni bir şeyden bahsediyoruz.

**bu insanlar uzun süre kendi tutarlılıklarını korurlar. Pek çok konuya hakim olmaları gerekiyor.

***müzik dinlemesini seven ama bu konuda bilgi sahibi olmayan birini düşünelim. 'O bir müzik sever' ifadesini sadece müzik dinlediğinde mutlu olan ve hiçbir şeyden rahatsız olmayan biri için kullanmıyoruz.

18. 'Anlama, bilme, değerlendirme' hakkında konuşmamız gerekiyor. İyi bir değerlendirme (appreciate) nasıl mümkün olur?

19. Eğer biri terzihanede sayısız kumaş örneği inceleyip 'Hayır, bu biraz fazlaca koyu, bu ise abartılı' vs. derse, o zaman onun bu malzemeyi çok iyi tanıyan biri olduğunu söyleriz. Onun bu malzeme hakkında bilgi sahibi olduğunu, kullandığı ifadeler değil ama inceleme ve seçim tarzı gösterir. Bu durum müzikte de böyledir. 'Bu yeterince harmonik mi? Hayır, bassın biraz daha yüksek olması gerekiyor ve bu kısmın da biraz daha değişik olmalı...' denildiğinde, bu durum o konunun iyi bilindiğini, yani konunun doğru olarak değerlendirildiğini anlatır.

20. Bir şeyin nasıl değerlendirilmesi gerektiğini anlatmak sadece zor değil, hatta olanaksızdır da. Böyle bir değerlendirmeyi yapabilmek için konuyla ilgili olan her şeyin ele alınması gerekir.

21. Takım elbiseden iyi anlayan birinin terziye gittiği zaman neler olacağını çok iyi biliyorum; ama takım elbiseden hiç anlamayan birinin terziye gittiği zaman nasıl davranacağını çok iyi biliyorum.* Bir konuda bilgili olmanın fevkalade çok değişik biçimleri vardır. Tabii ki benim bildiğim şeyler, bilinebilir şeylerle kıyaslanamaz. Bilgi sahibi olmanın ne anlama geldiğini söylemek için, örneğin sanat alanı gibi kendine has hastalıkları olan kaynayan akıl almaz yarayı açıklamamız gerekir. Günümüzde fotoğrafçıların ne yaptığını, bir arkadaşımın 10.000 mark ödenmek istense de bile iyi bir resim almamanın neden olanaksız olduğunu da açıklamamız gerekir.

22. Yüksek kültür diye adlandırılabilen bir şey hakkında, örneğin geçen asra ve ondan önceki asra ait Alman müziği hakkında fikir edinilse, o zaman böyle bir kültürün çökmesi halinde nelerin olabileceği de görülür. Mimaride taklitçilik yapıldığında -ya da binlerce insanın en ince ayrıntılarıyla ilgilendiğinde- nelerin olacağı hakkında bir fikir edinilebilir. Aynı şekilde, eğer tesadüfen bir yemek masası seçilmişse ve kimse bu masanın nereden getirildiğini bilmiyorsa neler olacağı hakkında da bir fikir elde edinilebilir.**

*bu estetikdir.

**bir el sanatının çökmesi halinde nelerin olacağını açıklamak gerekir. Her şeyin belirlendiği ve fevkalade bir titizlikle ayrıntılara yansıdığı ve her şeyin taklit edildiği ve hiçbir şey hakkında düşünülmeyen bir dönem. -T

Önce yemek masasına ait bir sandalyenin ayrıntıları pek çok insanın ilgisini çektiği bir dönem vardı. Sonra bu sandalyenin yemek odasına konulduğu ve kimsenin bu sandalyenin nereden geldiğini ya da insanların bir zamanlar onun nasıl yapılması gerektiği konusunda ne kadar çok düşünce sarf ettiğini bilmediği bir dönem başladı. -R

23. Doğruluk hakkında konuşmuştuk. İyi bir terzi sadece 'çok uzun', 'tamam' demenin dışında bir şey söylemez. Beethoven'in bir senfonisi için doğruluktan bahsetmeyiz. Burada oldukça farklı konular işin içine girer. Sanatta olağanüstü şeyler sadece bilgi sahibi olunduğu için ele alınmaz. Belli mimari tarzlarda bir kapı 'doğrudur' ve bu görülür. Gotik bir katedralde hiçbir şeyi 'doğru' bulmayız, o bizim için başka bir değere sahiptir.* Bu konu çok farklı. Aynı şekilde bir insanın hakkında yargıda bulunulduğunda 'o iyi davranıyor' demekle, 'o benim üzerimde çok büyük bir etki bıraktı' demek arasındaki fark yine çok büyüktür.

*burada bir ölçü söz konusu değildir.

24. 'Doğru', 'büyüleyici', 'güzel' vs. gibi sözler değişik roller üstlenir. Olağanüstü adam olan Buffon'un ünlü konuşmasını* ve sadece hala meyal anladığım, ama onun hiç de hayal meyal anlaşılmasını istemediği, 'olağanüstü', 'çekici', 'zarif', gibi bir sürü değişik kelimelerin belirginlik kazandığı ince farklardan oluşan tarzını hatırlamamız gerekir.

*Discours sur le style: Buffon'un 1753 yılında Français Academie'ye kabul edilmesi nedeniyle yaptığı konuşma.

25. Estetik yargı ifadeleri olarak gösterebileceğimiz kelimeler çok karmaşık ama yerleşmiş rol oynarlar, bunu bir çağın kültürü olarak adlandırabiliriz. Bunun veya kültürlü bir beğenin ne anlama geldiğini tarif edebilmek için, kültürü açıklamak gerekir.* Bugün kültürlü bir beğeni olarak tarif ettiğimiz kavram, belki de Orta Çağda yoktu. Değişik dönemlerin tamamen değişik değerleri vardır.

*birtakım estetik kuralı tamamen açıklamak, gerçekte onun ait olduğu çağın kültürünü açıklamaktır.

26. Bir kelime oyununa bütün kültür dahidir. Eğer müzik beğenisini tarif etmek istesek, o zaman acaba çocuklar da konser veriyorlar mı, acaba kadınlar da bunu yapıyor mı ya da sadece erkekler mi yapıyor vs... diye anlatmamız gerekirdi.*

Viyana'nın aristokrat çevrelerinde insanların (belli) beğenileri vardı, bunun dışında koraya katılan kentsoylu kadınlar vardı vs. Bu müzik geleneği konusunda bir örnekti.

*...çocukların konsere giden büyükler tarafından eğitilmesi; okulların okul olması gibi vs.

27. Rhess: Zenci sanatında bir gelenek var mıdır? Bir Avrupalı zenci sanatını anlayabilir mi?

28. Zenci sanatında bir geleneğin olması ne anlama gelir? Bir Avrupalı zenci sanatından anlayabilir mi? Kadınların ottan yapılmış etek giymeleri mi? Vs vs, bilmiyorum. Frank Dobson'un zenci sanatı hakkında yargısını kültürlü bir zencininkinden nasıl ayırt edileceğini bilmiyorum.* Onun bu sanattan anladığı söylene bile, gene de bunların ne anlama geldiğini bilemem** Dobson odasını sanat eserleriyle doldurabilir. Sonra sadece 'Ah' mı der? Yoksa, örneğin en iyi zenci müzisyenlerin yaptıkları şeyin aynısını mı yapar? Bir düşünceyi başkalarıyla paylaşır mı veya kimseyle paylaşmaz mı? Onun yaptığına anlayış denilebilir. Bu anlayış kültürlü bir zencinin anlayışından apayrı bir şeydir. Kültürlü bir zencinin de odasında zenci sanatına ait eserler vardır. Bir zencinin anlayışı Frank Dubson 'un anlayışından çok farklıdır. Bu anlayış tamamen değişik kullanıyor. Zencilerin kendi ulusal giysilerini giydiklerini ve benim bu ulusal giysileri bir sanat anlayışına göre incelediğimi varsayalım, bu

benim kendime böyle bir giysyaptırmayı istediğim ve terzideki gibi, 'Hayır burası çok uzun', ya da 'Oo! Şahane!' diyeceğim anlamına mı gelir?

*Frank Dobson (1888-1963), ressam be heykeltıraş. Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında Picasso'yu ve diğer kübistleri de etkileyen, İngiltere'de ilk olarak Afrika ve Asya kökenli heykeltıraşlığa karşı ilgi uyandırdı.

**burada 'zenci sanatını anlamak' denildiğinde ne söylemek istenen şey tam açıklığa kavuşmamıştır. -T

29.Lewy'in ressamlığı değerlendirilirken 'kültürlü beğeni' denilen bir yetiye sahip olduğunu farz edelim. Bu 15. Yüzyılın kültürlü beğenisinden oldukça farklı bir şey olurdu. Bu beğeni o zamanlar tamamen değişik bir değere sahipti. Lewy, artık kültürlü beğenisıyla o zaman yapılan işlerden çok daha farklı şeyler yapıyor.

30. İyi okullara gitmiş, seyahat edebilen ve Lour müzesini ziyaret edebilecek bir sürü varlıklı insan var. Onlar ressamlık hakkında çok biliye sahipler ve birçok ressam hakkında oldukça rahat bir şekilde konuşabilirler. Diğer taraftan çok az resim görmüş ama bir veya iki resmi yoğun olarak incelemiş biri var* Bir başkası biraz daha fazla ama ne derin ne de kapsamlı bilgiye sahip. Bir dördüncünün ise çok dar ama yoğun ve sınırlı ilgi alanları var. Bunların hepsi sanat anlayışının değişik biçimleri olabilir mi? Hepsi 'anlayış' olarak adlandırılabilir.

*fazla gezip görmemiş, ama 'gerçekten anladığını' gösteren belli gözlemler yapan biri... bir konuya odaklanan ve derinlerine ulaşabilen, öyle ki uğruna son kuruşunuzu bile feda edebileceğiniz bir anlayış.

31.(İtirafçı -T) Eduard II'nin kral cüppesi hakkında bir fraktan söz edilir gibi konuşulmuyor. O zamanlar kral cüppeleri hakkında ne deniliyordu ve bunlarla ne yapılıyordu? Kral cüppesi bir terziye mi yaptırılmıştı? Bu cüppe muhtemelen kendi gelenekleri olan İtalyan sanatçılar tarafından yapılmıştı ve Eduard II onu taç giymeden önce hiç görmemişti. 'O zaman ne gibi standartlar vardı?' tarzındaki sorular, 'Bu cüppeyi o dönemde olduğu gibi eleştirel bir biçimde yrgılayabilir misin?' sorusu çok önemlidir. Bugün bu soruları amamen değişik bir biçimde değerlendiriyoruz; anlayışımız o zamanki tasarımcının anlayışından tamamen farklıdır. Diğer taraftan bugün de söylediğimiz gibi, o çağda yaşayan biri de 'Bu güzel bir cüppe!' diyebilirdi.

32. Dikkatleri farklılıklara çekiyorum ve diyorum ki: 'Bakın, bu farklar ne kadar değişik!', 'Çeşitli durumların ortak noktalarına bakın!', 'estetik yargıların sahip olduğu ortak noktalara bakın'. Birçok karmaşık durumdan geriye, o parlak ışırlar, yani hayranlık ifadesi, bir gülümseyiş, bir el kol hareketi vs. kalıyor.

33. (Rhess, Wittgenstein'a dekadenz teorisiyle ilgili bir soru yöneltiyor) Bu teoriye sahip olduğumu mu düşünüyorsunuz? Dekadenz'in ne olduğunu söyleyeceğimi mi düşünüyorsunuz? Sadece dekadenz denen değişik şekilleri açıklıyorum. Muhtemelen ben de dekadenz yanlısı olabilirim. -Mükemmelleştirilmiş müzik kültürü çok güzel ama yine de bugün bir harmoni teorisi öğretilmediği mutluyum.

Rhess: Sizin söyledikleriniz 'dekadenz'in belli kullanım tarzlarının tercih edildiğini anlatmıyor mu? Güzel, nasıl kabul edersiniz ama sadece tali bir şey -hayır, bunun hiç önemi yok. Dekadenz için verebileceğim örnek, benim bildiğim bir şey için, belki de sevmediğim örneğidir. Bilmiyorum. 'Dekadenz' belki de bildiklerimin küçük bir bölümüne uygundur.

34. Giysilerimiz bir anlamda 18. Yüzyıla göre daha basit ve bisiklet, yürüyüş vb. gibi hareketli faaliyetler için daha uygun. Buna benzer değişiklikler mimaride veya saç modellerinde vs. fark ettiğimizi farz edelim. Hayat tarzının dekadence uğradığını varsayalım.* Bana biri 'Dekadenz ile ne kastediyorsun?' diye sorduğunda, açıklıyorum, örnekler veriyorum. Dekadenz bir taraftan gelişmenin belli bir biçimini tanımlamak için, diğer taraftan da hoş görülme bir şeyi ifade etmek için kullanılıyor. Belli bir gelişme sevdiğim şeyler arasında yer alıyor, bir başkası için başkası için sevmediği şeyler arasında yer alıyor. Çoktan geçmişte kalan belli olayları açıklamak için 'dekadenz' kelimesi hiçbir duygusal unsura başvurmadan kullanılabilir.** Daha çok terminus technicus gibi... şüphesiz zorunlu olduğu için değil ama muhtemelen nahoş bir tesirle kullandım. Dekadenz hakkında konuştuğum zaman itiraz edilebilir ve: 'Ama bu çok iyiydi!' denilebilir. Bu durumda. 'Tamam, ama onun hakkında bir şey söylemedim ki. Belli bir gelişme türünü açıklamak için bu ifadeyi kullandım' derim.

*biçimin ve hayat tarzının dekadence uğraması. -R

**'Dekadenz' gösterebildiğim örneklerle anlam kazanıyor. 'Bu dekadence' hoş görülme bir şeyi veya bir açıklamayı ifade ediyor.

35. Estetik ifadeler hakkında kesin bir fikir edinebilmek için hayat tarzlarını tanımlamak gerekir.* Estetik yargılardan bahsederken 'Bu güzel' gibi ifadeler hakkında konuşmamız gerektiğini düşünüyoruz ama daha sonra estetik yargılar hakkında konuştuğumuz zaman bu kelimelere hiç rastlamadığımızı keşfediyoruz, ancak el kol hareketi kullanılan karmaşık bir faaliyetin eşlik ettiği bir kelimeye rastlıyoruz.**

*'bu iyi bir elbise'

**yargı, faaliyetlerden oluşan geniş çaplı bir yapıya eşlik eden ama yargıyla ifade edilmeyen bir el kol hareketleridir. -R

'bu güzel' ifadesi, bir el kol hareketi ile aynı seviyededir. -neredeyse başka türden el kol hareketleriyle ve eylemlerle ya da kültürle bağlantılıdır. Estetikte ve sanatta, tepki dediğimiz olayların rolü çok küçüktür. Kullanılan sıfatlar 'doğru' ifadesiyle yakından ilgili. -T

36. (Lewy: Ev sahibim bir resmin çok güzel olduğunu söylüyor oysa ben onun çok iğrenç olduğunu söylüyorum fakat genelde birbirimize itiraz etmiş olmuyoruz). Aslında bir anlamda (ve belki örneklerde -R) birbirinize itiraz etmiş oluyorsunuz. Ev sahibiniz özenle resmin tozlarını siliyor, sık sık ona bakıyor vs. oysa siz onu ateşe almak istiyorsunuz. İşte bu felsefede sürekli verilen ve en aptalca olanıdır, sanki 'Bu iğrenç, veya 'Bu güzel' gibi ifadeler kullanabileceğimiz ek şeymiş gibi. Burada sözünü ettiğimiz şey başka konuları da kapsayan geniş bir alan içinde özel bir konuma sahip. Ev sahibiniz 'bu iğrenç' ve sizin 'bu güzel' dediğinizi varsayalım -ne yapalım yani, böyle işte.

1. İnsanların estetiği bir tür bilim dalı olarak öne çıkarmaları ilginçtir. Onların estetikle neyi kastetmek istedikleri hakkında konuşmayı isterdim.

2. Estetiğin neyin güzel olduğunu açıklayan bir bilim dalı olduğu düşünülebilir, bunu söylemek bile çok gülünç olur. Sanırım o zaman bize hangi kahve türlerinin tadının güzel olduğunu da söylemesi gerekir.

3. Bu olayı kabaca şöyle düşünüyorum: Güzel bir yemek yenildiğinde veya güzel bir koku duyulduğunda vs. zevkin ortaya çıktığı bir alan vardır. Bir de her ne kadar güzel bir yemek yediğimizde ya da güzel bir müzik parçası dinlediğimizde de aynı yüz ifadesini yapsak da tamamen değişik olan bir sanat alanı vardır. (Ayrıca çok sevilen bir şeye de ağlayabiliriz.)*

*orada sınırlar bulmak zordur.

4. Sokakta en iyi arkadaşını kaybetmiş birine rastladığımızı farz edelim ve bu kişi ses tonuyla ve el kol hareketleriyle bunu açıkça ifade etsin.* "Onun kendini ifade ediş tarzı çok güzeldi!" enilebilir. Diyelim ki, sonra kendi kendimize şu soruyu soruyoruz: "Vanilyalı dondurmayı sevmemle bu kişinin kendini ifade ediş tarzına duyduğum hayranlığın nasıl bir benzerliği var?" Bu kıyas oldukça saçma görünebilir. (Fakat her ikisi arasında bir bağ kurulabilir) Birinin, "Fakat bu, zevkin bambaşka türü!" dediğini farz edelim. O zaman "zevk" in farklı anlama geldiğini mi öğreniriz? Her iki durumda da aynı kelime kullanılıyor.** Her ne kadar birinci durumda zevk hissi bulunduğumuz yargıda yer almasa da,*** bu tür zevkler arasında her hangi bir ilişki vardır.

*tatlı bir ses tonuyla arkadaşını kaybettiğini söyleyen biri.

**burada aynı kelime kullanılıyor ama bunu ('parktaki bank' veya 'kredibank') derken tamamen değişik şeyler için kullanılan 'bank' sözcüğü ile aynı biçimde kullanılmadığına dikkat etmek gerekiyor. -T

***zevki ifade eden her neyse, birinci durumda el kol hareketi önemsiz olabilir -T

5. Sanki, "Sanat eserlerini böyle değerlendiriyorum; bazılarını hoş, başkalarını ise hor görüyorum." deniliyormuş gibi. Bu oldukça ilginç olabilir.* Sanat eserlerini ve başka şeyleri hoş veya hor görmemize neden olan her türlü ilişkiyi keşfedebiliriz. Örneğin vanilyalı dondurma yemekten hoşlandığımız keşfetsek, belki de artık bu hoşnutluğa fazla önem vermeyiz. Bir şeyin hoşuma gittiğine veya gitmediğine karar verebileceğim tecrübelerle dolu küçük bir alan olabileceği gibi, hiçbir sonuç çıkaramayacağım bir alanda olabilir.** Örneğin bir toplumda mavi veya yeşil giymek pantolon giymek çok anlamlı olabilir, başka bir toplumda ise hiçbir anlam ifade etmeyebilir.

*hoşumuza giden şeylerde yeni özellikler keşfedebiliriz. -R

**bu tür alanlarda tespit ettiğimiz anlam, olması gerektiğinden çok daha abartılmış olabilir.

6. Bir şeyden hoşlandığımızı nasıl ifade ederiz? Sadece tepkilerimiz ve yüz ifadelerimiz mi söz konusu olur? Genelde bu bir şeyi ne kadar sık okuduğuma veya bir takım elbiseyi ne kadar sık giydiğime bağlıdır. Belki de bir kez olsun "Bu takım elbise güzel" demem, sadece sık sık giyer ve ona bakarım.

*bir takım elbise hoşuma gittiği zaman tepki vermeksizin ve belli bir yüz ifadesi göstermeksizin onu satın alırım ve sık sık giyerim -R

7. Bir ev inşa ettiğimiz farz edelim. Pencereleri ve kapıları belli ölçülere göre yapıyoruz. Bu ölçülerin hoşumuza gitmesi söylediklerimizden dolayı mı olur? Hoşumuz giden şeyler hoşnutluğun bir ifadesi olarak mı adlandırılır?*

Çocukların pencere resmi çizdiklerini ve yanlış çizdiklerinde onları cezalandırdığımızı farz edelim ya da biri bir ev inşa ediyor ve biz bu evin içinde oturmayı reddediyoruz veya hızla oradan uzaklaşıyoruz.

*bir şeyden hoşlandığımız hemen kendisini ifade eder -T

8. Örneğin modayı ele alalım. Moda nasıl ortaya çıkar? Etek genişliğinin geçen yıla göre daha geniş olmasıyla mı? Bu, terzilerin bu tarzdan daha çok hoşlandıkları anlamına gelir mi? Tabii ki zorunluluktan değil. İşte bu yıl eteklerin modelini böyle yapıyor ve daha geniş diyor. Belki de geçen yılın etek modellerini çok dar buldular, (bu nedenle) bu sene daha geniş diyorlar. Belki de bunu yaparken hiçbir hoşnutsuzluk ifadesi kullanılmıyor.*

*ama terzi 'böylesi güzel' demiyor. O iyi bir terzi. O sadece memnun -Rbunu, 'bu yıl etekleri daha geniş diyor' diye düşündüğümüz zaman söyleyebiliriz. Böylece memnun kalıyoruz başka türlü değil. -T

9. Bir kapı tasarlanır, ona bakılır ve: "Yüksek, daha yüksek, daha daha yüksek... tamam böylesi iyi" denir.* (El kol hareketi.) Bu nedir? Bir hoşnutsuzluk ifadesi mi?

* '... evet şükürler olsun!' -R '... evet böylesi doğru.' -T

10. Belki de estetik için önemli olan şeyi, örneğin hoşnutsuzluğu, tiksinimeyi ve huzursuzluğu estetik tepki diye adlandırabiliriz. Hoşnutsuzluğun ifadesini huzursuzluğun ifadesi ile bir tutamayız. Hoşnutsuzluk şöyle ifade edilebilir: "Daha yüksek yap, bu çok alçak!... Bir şeyler yap işte!"

11. Hoşnutsuzluk ifadesi dediğimiz şey, huzursuzluk ifadesi artı bu huzursuzluğun sebebinin kavranması ve bu huzursuzluğun sebebinin ortadan kaldırılması talebi mi? "Bu kapı çok alçak, bunun daha yüksek olması gerekiyor!" dediğimizde, huzursuzluğumuzun sebebini bildiğimizi söyleyebilir miyiz?

12. "Sebebi" sözcüğü çok değişik tarzlarda kullanılıyor:

a- "İşsizliğin sebebi nedir?" , "Bu ifadenin sebebi nedir?"

b- "İrkilmenin sebebi nedir?" diye sorulduğunda sebep olarak "Şu gürültü." denilir.

c- "Bu dişlinin dönmesinin sebebi nedir?" diye sorulduğunda, sebep olarak mekanizma gösterilir.*

*sebebi 1) Deney ve istatistik, 2) işin aslı, nedeni, 3) mekanizma -T

13. (Redpath: "Eğer kapı daha yükseğe yerleştirilirse memnuniyetsizliğimiz giderilir")

Wittgenstein: "Bu ifade biçimi neden kötü?" Bu ifade biçimi yanlış, çünkü giderilmesi gerektiğini şart koşuyor.

14. Huzursuzluğumuzun sebebini bildiğimizi söylediğimizde, bu iki anlama gelebilir:

a- Eğer kapı alçaltılırsa önceden kesin olarak memnun kalacağımı söylüyorum.

b- "Kapı çok fazla yüksek." dediğim zaman, bu durumda "çok fazla yüksek" sözü bir tahmini ifade etmiyor. "Çok fazla" sözünü, "galiba bugün çok fazla domates yedim" sözü ile kıyaslayabilir miyiz?

15. "Kapı daha alçağa yerleştirilirse hoşnutsuzluğun gider mi?" diye sorduğum zaman, "Evet, bundan emin olabilirsiniz!" diye cevap alabilirim. Önemli olan "Çok fazla yüksek!" denilmesidir. Bu tepki, elini kızgın bir sobadan çekmem gibi bir tepkiye benzetilebilir -ki bu da huzursuzluğumu gidermez. "Çok yüksek", ya da bunun gibi bir şey bu huzursuzluğuma denk düşen bir şeydir.

16. "Huzursuzum ve bunun sebebini biliyorum." denildiği zaman, bu çok yanıltıcıdır, çünkü "sebebini bilmek" normal olarak bambaşka bir anlama geliyor. Bunun ne kadar yanıltıcı olduğu "sebebini biliyorum" derken bir açıklama yapıp yapılmayacağına bağlıdır. "Huzursuzum ve sebebini biliyorum" derken kulağa sanki ruhumda huzursuzluk ve bunun sebebinin kavranması gibi iki farklı gelişme varmış gibi geliyor.

17. "Sebepe" kelimesi bu durumda pek az kullanılıyor. "Neden?" ve "çünkü" deniliyor, ama "sebepe" ten asla söz edilmiyor.*

*neden öfkeliyim? Çünkü bu çok fazla yüksek. -R

18. Burada "Bir şeye yönelik" olduğunu söyleyebileceğimiz bir tür huzursuzluk söz konusudur: Örneğin korktuğum zaman, huzursuzluğum o kişiye yöneliktir.* "Bunun sebebini biliyorum" dediğim zaman, bu bana istatistiklikleri ve bir mekanizmanın keşfinin söz konusu olduğu durumları hatırlatır. "Sebebini biliyorum" dediğimde, sanki duygularımı analiz etmişim gibi görünüyor (kendi sesimi duyduğumda ve aynı zamanda ellerimi ovduğumda hissettiğim duyguyu analiz etmişim gibi) Tabii ki böyle bir şey yapmadım. Burada adeta (duygunun bir şeye yönelik olduğunu söyleyerek) dramatik bir açıklama yaptık.

*"korkum buna yönelik..." dememim "sebebini biliyorum" demem karşısında avantajı nedir? - R

19. Estetik huzursuzluk konusunda "neden?" sorusu vardır ama "sebepe" yoktur. Huzursuzluk ifadesi eleştiri şeklini alır ve bu "duygularımı bastıramıyorum" ifadesinden başka bir anlam taşır, ya da buna benzer bir şeydir. Bu ifade şu şekli de alabilir, örneğin bir resmi inceliyorum ve "bu resmin neresi hatalı" diyorum.*

*bir resmi inceleyip ve "bunun neresi hatalı?" dediğim zaman, duygularımın bir sebebi vardır ve sebebini biliyorum demek yerine, duygularımın bir şeye yönelik olduğunu söylemek daha iyi olur. Yoksa "acı" ile "acının sebebi" arasındaki kıyası, yaklaşık yediğimiz bir şey gibi, birbirine çok yakın kullanmış oluruz. Bu yanlış veya (en azından) yanıltıcıdır, çünkü her ne kadar "sebepe" kelimesini, "bir şeyden kaynaklanmak, bir şeyden ileri gelmek" anlamında kullansak da, (irkilmenin sebebi neydi? O, kapıda birden bire belirdiği için) gibi, sık sık başka anlamlarla ilişkilendiriyoruz.

20. "Bu benzerlikten nasıl kurtulabiliriz?" demekte haklıyız. Hayır kurtulamayız. Huzursuzluğu düşündüğümüz zaman -sebepe, acı- "acının, sebebi" kendini zorla kabul ettiriyor.

21. Bu sebep, duygularımızın yöneldiği konular anlamında sebep olduğu gibi, kelimelerin geri kalan anlamlarının da sebebidir. Bu sebepler ortadan kaldırıldıkları zaman huzursuzluğumuz da giderilmiş olur vs.

22. "Doğrudan doğru sebebin bilincine varabilir miyiz?" sorusunu sorduğumuzda, ilk olarak (işsizliğin artış sebebinin gösteren istatistikler gibi -R) bir istatistik düşünülmez, fakat bir mekanizmanın keşfi düşünülür. Bir şey başka bir şeyden kaynaklandığı, bunun sadece bir birlikte çıkma olayı olduğu o kadar çok söylenmiştir ki. Bu ne kadar garip değil mi? Çok garip! "Burada söz konusu olan sadece gözlenen sonuç olması", başka bir şeyin de olabileceğini uyandırıyor.* Bu bir tecrübe olabilir ama o zaman bunun ne anlama geldiği hakkında bir bilğim olmaz. Bunu söylediğimiz zaman, başka şeyleri de yani bağlantıları da bildiğimizi göstermiş oluruz. İnsanlar "zorunlu bir bağlantı yok" diyerek bunu neden inkar ediyor?

*"bir gelişmenin hakkında konuşmak sadece dışsal sebeplerden konuşmak anlamına gelir" dendiğinde, -"sebepler dışsal nedenlerden ibarettir" ve burada "sıf" kelimesinin vurgulanmasıyla, konunun bambaşka bir biçimin olabileceği de itiraf edilmiş olunuyor. Bu başka şeyin de bilindiği anlamına geliyor. -R

23. Felsefede sürekli bu tür şeyler söylenir: "Bir süper mekanizmanın olduğu söyleniyor ama böyle bir şey yok." Hiç kimse süper mekanizmanın ne olduğunu bilmiyor.

24. (Burada aslında süper mekanizma düşüncesinin yeri yoktur fakat süper mekanizma düşüncesi burada bir rol üsleniyor.)

25. Bir süper mekanizmayı düşündüğümüzde, örneğin fizik tasarılarının, olayları mekanizmalara veya başka şeylerle çarpıştıran bir şeye dayandırmaya çalışan mantıklı bir zorunluluktan bahsederiz.*

*"tabii ki bağlantı var" demek isteniyor. Ama bağlantı nedir? Bu durumda: kaldırıcılar zincirler, dişliler. Bunlar sahip olduğumuz bağlantılar. Sadece "süper" sözcüğünün ne anlama geldiğini açıklamamız gerekiyor -R.

26. İnsanların birilerini idam ettiğini söylüyoruz ve birini kanunun idam ettiğini de söylüyoruz. "Jüri üyeleri onu bağışlayabilir ama kanun asla" (Bu, kanunun asla rüşvetle kandırılmayacağı anlamına gelebilir vs.)

Süper sertlik düşüncesi tüm hakimlerden daha katı olan bir şeydir.* Önemli olan: "daha katı olan bir şeyi düşünebilir miyiz?" sorusunu sorma eğilimini göstermemizdir. Güçlülük ama kendimizi süper latif olarak ifade etme eğilimindeyiz.

*bükülmeyen bir şet -R

27. Şu kaldırıcı bakalım. İşte süper sertlik fikri. "Geometrik kaldırıcı diğer bütün kaldırıcılardan daha serttir. Asla bükülmez." İşte burada mantıklı bir zorunluluk durumuyla karşı karşıyız. "Mantık sonsuz sert malzemelerden yapılmış bir mekanizmadır, asla bükülmez."* (Ne yapalım bükülmüyor işte) Bu yolla süper şeylere ulaşıyoruz. Böylece süper latifler ve kullanımları, örneğin sonsuzluk kavramı mümkün oluyor.

*konumuz kinematik olduğunu farz edelim. Kaldıracın denge noktasıyla kaldıraç üzerindeki başka bir noktaya olan mesafesini alalım ve kaldırma eğrisini hesaplayalım. Fakat "kaldıraç metalden yapılmışsa bile, ne kadar sert olursa olsun, biraz bükülür ve istediğimiz nokta olarak hesapladığımız yede olmaz." Böylece bükülmelik düşüncesi doğar. Asla bükülmeyen bir kaldıraç düşüncesi. Bununla birlikte mantıksal zorunluluk fikrini de elde etmiş oluruz. Sonsuz sertliği olan bir malzemeyle yapılmış bir mekanizma fikrini. -R

Eğer biri "Mantığın sonsuz sertliği olan bir malzemeden yapıldığını düşünmemelisin" derse, "Peki neden düşünmemem gerekir?" diye sormamız gerekiyor.

28. Bir mekanizmayı keşfederken olayların birbirlerini izledikleri söylenebilir ama bunun böyle olması gerekiyor mu? İpin ucundaki öteki kişiyi buluna dek ipi takip ediyorum.

29. İpteki bir mekanizmanın bir süper mekanizma anlamına geldiğini farz edelim. Böyle bir mekanizma olsaydı bile, hiçbir işe yaramazdı. Bir mekanizmanın keşfinin, özgün nedensel bir bağlantının keşfedilmesi gibi olduğu düşünülüyor.

30. Genel olarak bağlanmış olma düşüncesinden kurtulmak isteniyor. "Bu da sadece bir arada ortaya çıkıyor" Buna eklenebilecek bir şey yok.* Hangi durumda böyle konuşulamayacağı konusunda kesin bir açıklama yapılması gerekir. "Bir mekanizmanın keşfinde sadece birlikte çıkan şeyler keşfedilir. Sonuçta her şey buna bağlanabilir" Belki de, insanların eğer birçok tecrübeyi edinmezlerse asla bir mekanizmayı keşfedemeyecekleri ispat edilebilir. Bunu şöyle ifade edebiliriz: "Her şey olanların sadece ilişkisine bağlanabilir."

*"açılama" dediğimiz şey, bir bağlantı şeklidir, oysa bağlantılardan tamamen kurtulmak istiyoruz. Mekanizma kavramından kurtulmak istiyoruz ve: "bunların hepsi sadece birlikte ortaya çıkan şeylerdir!" diyoruz. "Neden sadece bunlar?" -R

31.Örneğin: "Fizik, birbirini takip eden olayların dışında hiçbir şeyi açılmıyor"

32. "Süper mekanizma yoktur" denildiğinde şu kastedilir: "Kaldıraçta atomların arasında bir mekanizma olduğunu düşünme! Orada bir mekanizma yoktur."* Atomizm doğal olarak karşılanıyor.** Bu nereye varır? Sanki hepimizin daha önceden atom görmüşüz gibi bu düşünceye o kadar alışmışız ki. Sekiz yaşında olan her akıllı çocuk nesnelerin atomlardan oluştuğunu bilir. Bir kaldıracın atomlardan oluşmadığını düşünen birini cahil olarak nitelendiririz.

*gerçek mekanizmanın atomik bir mekanizmadan kaynaklandığı söyleniyor ama bunun ötesine gidilmiyor.

**ilkel bir mekanizmayı ele alalım . Bizde mekanizmanın tümünün parçacıklardan - atomlardan vs.- düşüncesi doğar. Şimdi belki şunu söylemek isteriz: "artık atomlar arasında başka atomlar bulunduğunu sanma!" Atomizmin doğal olduğunu düşünüyoruz -ve bu garip bir hikaye. Süper mekanizmanın ne olduğunu söylememiz gerekseydi, atomlardan oluşmayan bir şey olduğunu söyleyebilirdik: Mekanizmanın tek tek parçalarının kendi içinde sabit olduğunu söyleyebiliriz. -R

33. (Mekanizmanın birbirini takip eden fenomenlerden oluştuğu söylenebilir. Ama tabii ki böyle düşünmüyoruz.) "Biri bunu ve bu da diğerini harekete geçiriyor" vs. deniliyor.

34. Mekanizmanın keşfi (bir şey için) bir tür sebep bulma biçimidir. Bu durumda buna "sebep" deniliyor ama dişliler çelik gibi görüldüğü halde aslında tereyağından olmalarına sık sık rastlansa, belki o zaman "Bu (dişli) aslında tek sebep değil ki; belki sadece bir mekanizma gibi görünüyor"* denir.

*her zaman olayları başka olaylara dayandırma eğilimindeyiz. Bir şeyin sadece bir başka şeyle birlikte ortaya çıktığını keşfetmek öyle heyecan verici olmalı ki, neredeyse bunun gerçekte de böyle olduğunu söylemeye niyetleniyoruz. -T

35. Sık sık estetiğin psikoloji biliminin bir dalı olduğu söylenir. Bunun altında, adım attıkça ve ilerledikçe, bütün her şeyi -sanatın tüm gizemliliğini- psikolojik deneylerin yardımıyla anlayacağımız yatıyor. Oldukça saçma bir düşünce ama yaklaşık bu şekildedir.

36. Estetik sorunların psikolojik deneylerle hiçbir ilgisi yoktur ancak başka bir yöntemle cevaplanır.*

*estetiğin önemli sorunlarının psikolojik deneylerle çözülemeyeceğine açıklık getirmek istiyorum. Bu sorunlar başka yöntemle çözülür -daha çok bu şekilde: "böyle ya da şöyle dediğim zaman, aklımdan neler geçiyor? -R

37. "Şunu veya bunu söylerken aklımdan neler geçiyor" Bir cümle yazıyorum. İhtiyaç duyduğum şey sadece bir kelime değil. Doğru kelimeyi buluyorum. "Ne anlatmak istiyordum?" -"Ah evet, söylemek istediğim şey şuydu!"* Böyle durumlarda bizi memnun eden şey bir cevaptır, örneğin (felsefede sık sık yaptığımız gibi) biri "esasen neyi düşünüyorsun sana söyleyeceğim..." "evet, aynen!" dediği zaman.

Eğer birinin ne düşündüğünü biliyorsam ve bunu onaylarsa o zaman bu böyle bir şeyin ölçütüdür. Bu psikolojik deney denilen şey değildir. Psikolojik deneye şu örnek olabilir:

On iki denekten her birine ayrı soru yöneltilmesi ve her birinin bu soruya değişik cevaplar vermesi halinde istatistik bir sonuç elde edilir.

*kıyas: "insanların gerçekten görmek istediği şey..." -R

**bu "psikolojik deney" ifadesinin anlamının kısıtlanması mı? -T

38. Estetik bir açıklamanın, nedensel bir açıklama olmadığı söylenebilir.*

*"psikolojinin" çok değişik anlamlarda kullanıldığı doğru. Estetik açıklamaların, nedensel açıklamalar olmadıklarını söyleyebiliriz ya da nedensel bir açıklama şu şekilde olur: Biriyle hemfikir olan sebebi hemen anlar. -R

39. Bunu Freud'un "esprinin bilinçaltıyla ilişkisi" tezi ile kıyaslayın. Freud espriler hakkında yazmıştı. Freud'un yaptığı açıklama, nedensel bir açıklama olarak adlandırılabilir. "Nedensel bir açıklama olmadan, açıklamanın doğru olduğu nasıl bilinebilir?" "Evet, bu doğru!" deniliyor.* Freud, espiye bizleri esprinin bir ucundan diğer ucuna götüren düşünce zincirinin bir ifadesi olarak anladığımız farklı bir biçim veriliyor. Bu oldukça yeni bir doğru açıklama yöntemi. Tecrübelerle bağdaşmayan ama kabul edilen bir açıklama. Kabul edilen bir açıklamanın yapılması gerekir. Bu açıklama yapıldığı anda önem kazanır.

*bu konuda söylenebilecek tek şey, açıklandıktan sonra birinin "Evet, bu böyle olmuştur" demesidir.

40. "Neden hep daha yüksek diyorum?" sorusunu "Neden acım var diyorum?" sorusuyla kıyaslayın.*

*bu, burada "neden" sorusunun verdiği rahatsızlık, bizlere mekanizmayı arttıran "neden"in verdiği rahatsızlığa benziyor. Burada "açıklama" bir ünlemle aynı seviyededir. Sadece belli bir açıdan bu seviyededir. Daha önce kelime oyunlarını "onun ağrısı var" cümlesi ile kıyaslayın. -T

Burada "açıklama" ünlem (örneğin bir ağrının hissedilmesi ve söylenmesi) tek ölçüt olduğu zaman ünlemle aynı düzeydedir. Burada açıklama başka birinin yardımıyla yapılan, örneğin birine acı haykırıışlarının öğretilmesi gibi bir ünlemdir. (Bir açıklamada önemli olan şey açıklanması gereken gerçeğin sürprizini taşır. Ünlemler kabulün belirtisi gibi görünen bu açıklamalara uyuşur, aynı şekilde iddia gibi görünen ünlemler de vardır. - R

."Bu bana neyi hatırlatıyor?" gibi bir soru soruluyor ya da bir müzik parçası hakkında "bu bir cümleye benziyor ama hangi cümleyi andırıyor?" diye soruluyor.* Değişik öneriler yapıyor ama içlerinden biri söylenme istemek şeye "cuk" diye oturuyor. Peki bu ne anlama geliyor? "Cuk diye oturma" sesiyle kıyaslanabilen bir şey mi oluyor? "Cuk" ya da buna benzer bir şey mi var?*** "bu bana neyi hatırlatıyor?" sorusu için "açıklama" tarzında bir cevap olabilir. Bir müzik parçası hakkında ... söylemek istediğim bir şey var -R

**her hangi bir anlamda "cuk" diye bir ses var mı? Bu "evet, işte bu ses!" denebilecek bir biçimde mi? Tabii ki hayır. Burada "cuk"u neyle kıyaslıyoruz? "Bir duygu ile!" "Yani senin bir duygun mu var?" "Cuk diye oturduğuna" dair herhangi bir işaret var mı? -R

2. Sanki, bir doğrunun olabilmesi için ölçüte, yani "cuk"a gerek varmış gibi.*

*bu olay için gerekli bir ölçüt var mı? -T

3. "Evet bu doğru" dememle, ayrıca belli fenomenlerin ortaya çıkması ortak bir ölçüttür. "Açıklamaların en doğrusu cuk diye oturan açıklamadır" deniliyor. Birinin şöyle dediğini farz edelim: "Şunu ve bunu anlaşılır bir biçimde dinleyebiliyorsam, o zaman şarkının temposu doğrudur"* Burada, ortaya çıktığında beni memnun edecek bir fenomene işaret ettim.

*eğer yavaş söylenirse...-T ...alışıldığından daha hızlı söylenirse... -T

4. "Cuk diye oturma"nın anlamı memnun kalmama bağlıdır denebilir. Aşağı yukarı bir göstergede, iki ibrenin birbirine doğru hareket gibi. İki ibre üst üste geldiğinde memnun oluruz.* Bu olay önceden de söylenebilirdi.**

* (Daire şeklinde hareket eden bir şeyin öngörülen deliğe düştükten sonra "cuk" sesi çıkarması.)

** "cuk diye oturma"nın bir hoşnutluk ifadesiyle bağlantılı olduğu neden söylenmiyor? Sanki "cuk diye oturmasını" beklediğim şey başka bir şeymiş ve ben bu gerçekleştiğinde memnun oluyormuşum gibi. Bazı durumlarda buna benzeyen fenomenler gösterilebilir. -R

5. Bu benzetme sık sık kullanılıyor, sanki bir şeyler "cuk diye oturuyor" veya bir şeyler bir yerlere uyuyor, oysa gerçekte "cuk diye oturan" bir şey yok.

6. Estetik bir etkiyle konuşulduğunda, yapılmak istenen açıklama tarzından bahsetmeyi çok istiyorum.

7. İnsanlar hala günün birinde psikolojinin tüm estetik yargılarımızı açıklayabileceğini düşünüyorlar ve bunu söylerken sadece psikolojik deneyleri kastediyorlar. Bu komik - gerçekten çok komik. Psikologların yaptıkları ile sanatsal yargılar arasında hiçbir ilişki yok gibi. Estetik yargının açıklanması diye adlandırdığımız şeyi değerlendirebiliriz.

8. Tüm yargılarımızın beyinde olup biten süreçler olduğunu farz edelim. O zaman beyinde belli türden mekanizmaları keşfederiz, genel önermeleri formüle ederiz vs. Belli seslerin sırayla çalınmasının dinleyen deneklerde nasıl bir tepkiye yol açtığı, onların gülümsemeleri ve "şahane" demeleriyle gösterilebilir.* (İngiliz dilinin mekanizması vs.)** Bunu önceden tahmin edebileceğimizi varsayalım, o zaman bir kişinin nelerden hoşlanıp hoşlanmayacağını söyleyebiliriz. Bu olayları hesaplayabiliriz. Estetik etkilerden rahatsızlık duyduğumuzda, acaba istediğimiz açıklama tarzı bu muydu sorusu doğuyor -örneğin: "Neden bu ritimler benim üzerimde böyle özgün bir etki bırakıyor?" Belli ki bu durumda istediğimiz bir tepkinin sunulması veya hesaplanması söz konusu değil - bu durumun bunun dışında olanaksız olduğu anlaşılıyor.

*hem beyindeki moleküller hem de bir müzik parçasındaki seslerin sıralanışını bilirsek, işte o zaman... gösterebiliriz. -R

**birinin Fransızca değil de İngilizce konuşabilmesi, beyinde bir şeylerin sabit olduğu gerçeği ile açıklanabilir, farklılıklar görünebilir. -R

9. Görüldüğü gibi, bahsettiğim karmaşa sadece belli bir tarzda açıklamalarla düzeltilebilir, örneğin, etkisini kıyasladığımız müziğin belli biçimlerinin uyumu ile.* "Bir akordu ele aldığımızda belli bir etkisi olur, başka birinde olmaz." Aynı şekilde bir cümleyi ele alabilir ve: "bu cümle kulağa tuhaf geliyor" da diyebiliriz. Cümlelerin tuhaflığını gösterebiliriz. Tuhaflığın doğru gösterildiği hangi ölçütlere göre değerlendirilir? Bir şiirin kulağa, modası geçmiş gibi geldiğini farz edelim... Bu şiirin modasının geçmesi hangi ölçüte göre değerlendirilir? Memnun bırakıcı bir açıklama yapılırsa bir ölçüt mümkündür. "Günümüzde artık hiç kimse bu kelimeyi kullanmıyor" denilmesi de başka bir ölçüttür** Oysa bir sözlükten yararlanılabilir veya başka insanlara sorulabilir vs. Karşımdaki insanı memnun etmek içinde yanlış bir açıklama yapabilirim.

*yazılmış notlar veya çalınmış sesler sunulduğunda ... denilir -T

** "Görüyor musunuz, bu kelimedenden kaynaklanıyor! Günümüzde hiç kimse ... demez" -R

***farz edelim şu soru soruluyor: "Bu cümlelerin neresi kulağa Amerikanca geliyor?" Sözü edilen kelimenin Amerikanizmle ilgili olup olmadığı bulunabilir ve başka insanlar bunu onaylayabilir. -R

10. Brams'tan derlenmiş bir parçanın dinlendiğini ve: ("titrememe sebep olan bu tuhaf ritim de ne böyle?" diye sorulduğunu farz edelim. -R) "Bu dört üçlük ölçü." Bu parçadan biraz daha çalınabilir ve "evet, işte kastettiğim tuhaf dört üçlük ölçü bu" denilebilir. Kimse bunu onaylamıyorsa, o zaman doğru açıklamayı onaylamamışız demektir.

11. Aradığımız açıklama tarzı, estetiğin etkisinden dolayı rahatsızlık duyulduğunda insanların tepkilerinden doğan tecrübeleriyle veya istatistiklerle güçlendirilmiş bir açıklama tarzı değildir.*

Psikolojik deneylerin tuhaf (karakteristik -R) özelliklerinden biri de, onun birçok denek üzerinde uygulaması gerekmesidir. Bir açıklama yapmaya izin veren şey, Smith, Jones ve Robinson arasındaki uyuşmadır -bu anlamda açıklama, örneğin bir müzik parçası, psikoloji laboratuvarında denebilir. Eğer denek özel bir uyuşturucunun etkisi altında ise, denek üzerinde müziğin belli bir etki yarattığı tespit edilebilir,** ama bu, estetik inceleme ile kastedilen veya varılmak istenilen yer değildir.

*açıklama psikolojik deneylerle bulunmaz. -R

**ya da başka ırktan insanlar üzerinde. -R

12. Burada sebebi motiften farklı bir ilişki var. Mahkeme önünde, işlenen bir suçun motifi sorulur ve bu motifin bilindiği varsayılır. Eğer yalan söylenmiyorsa motifin doğru tanımlanabileceği varsayılır ama beden ve aklın itaat ettiği konuların bilindiği düşünülmez. İnsanlar, (motifin) bilinebileceğini neden düşünüyorlar? İnsan kendisiyle birçok tecrübe edindiği için mi? Bazen, "hiç kimse bir insanın içini bilemez ama kendi içinde olup bitenleri görebilir" diyor, sanki biz, biz olduğumuz için, kendimize bu kadar yakın olduğumuz için, kendi mekanizmamızı daha iyi tanıyabilirmişiz gibi.* Acaba bu gerçekten böyle midir? Tabii ki insanın bunu neden yaptığını veya niçin söylediğini bilmesi gerekir!"

*bunun kendimizi sık sık gözlemlememizle bir ilgisi olmadığı açık, (kendimize yakın olmamızdan dolayı, sık sık içimizde olup bitenleri bildiğimizi varsayıyoruz. Bu bizim kendi mekanizmamızı bildiğimiz anlamına gelir.) -R

13. Yapılan bir şeyin sebebinin gösterebileceği bir durum vardır.* "Neden çizginin altına 6249 yazdın?"

Yapılan çarpım işlemi açıklanır. "Bu çarpımdan dolayı bu sonuca vardım" denir. Bu açıklama mekanizmasının ifadesiyle kıyaslanabilir. Rakamların yazılması bu olayın motifi olarak adlandırılabilir. Bu, belli bir düşünce sürecinden geçtiğim anlamına gelir.** Burada, "bunu neden yaptın sorusu", "bu sonucu nasıl elde ettin" anlamına gelir. Bir sonucu elde etmenin yolu sebepten geçer.

*burada mekanizma bilinciyle kıyaslanabilen bir olay söz konusu -"Bunu neden yaptığını veya niçin söylediğini bilmesi gerekiyor" "Ama bir şeyin niçin yapıldığı nasıl bilinir?" Cevabın, sebebini gösterdiği mevcut durumlar vardır: Bir çarpım işlemi yazılır ve ben sorarım... -R

**bu anlamda gösterdiğim sebep... -R

14. Biri hangi yolla belli bir sonucu el ettiğini anlattığı zaman: "Sadece o bu sonuca varan süreci biliyor" demeye eğilimliyiz.

15. Bir sebep göstermek bazen "bu sonuca gerçekten vardım" demektir, bazen de "bu yolu da kullanabilirdim" deriz, yani bazen söylediklerimiz, bir gerekçe ve olup biten şeyler hakkında bir açıklama değildir. Örneğin, bir sorunun cevabını hatırlarsam; bu cevabı neden verdiğim sorulduğunda, bu sonuca ulaşmak için kullanmadığım yolu anlatırız.*

*daha önce bu sonuca varmamızı sağlayan yolu gösteriyoruz. Şimdi sonucu doğru kılan bir şeyde görmemiz mümkün. -R

16. "Bunu neden yaptın?" diye sorulduğunda, "düşündüm ki..." diye cevap veririz. Pek çok durumda, bizlere bir şey sorulduğunda motifimizi söyleriz.*

*bu yüzden "sebeplere" her zaman aynı anlama gelmez. Aynı şekilde "motif" de öyle. "Bunu neden yaptın" diye sorulduğunda, bazen "hasta olduğu için onu ziyaret etmem gerektiğini düşündüm" diye cevap verilir -ve gerçekten de düşündüğümüz şeyleri hatırlarız. Başka bir çok durumda bize sorulan gerekçe bir motiften başka bir şey değildir. -R

17. "Bunu neden yaptın" diye sorulduğunda, insanlar hemen her zaman kendisinin emin bir biçimde hiç şaşırmadan cevap verirler, çoğu zaman bu cevabı kabulleniriz. Başka durumlarda ise insanlar motiflerini unuttuklarını söylerler.

Bir şeyi yaptıktan hemen sonra şaşırdığımız ve kendi kendimize: "Bunu neden yaptım?" diye sordığımız durumlar vardır.* Taylor'un ruh hali böyle olduğunu ve benim "görüyor musun" Taylor, kanepenin moleküllerinin beyindeki moleküller üzerinde bir çekim kuvveti var..." dediğimi farz edelim.

*burada neden şaşırdığı gayet açık. -R

18. Taylor'la birlikte nehir kıyısında gezindiğimizi ve Taylor'un kolunu uzatıp beni suya ittiğini farz edelim. Ona bunu neden yaptığını sorduğunda, "size bir şey gösterecektim" diye cevap veriyor. Oysa bir psikanalizci, Taylor'un bilinçaltında benden nefret ettiğini savunurdu.* Farz edelim iki insan nehir kıyısında geziyor ve;

a -Dostça muhabbet ediyor

b- Biri bir şeye işaret edip diğerini suya itiyor.

c- Suya itilen kişi, onu suya iten kişinin babasına benziyor

Bu durumun iki açıklaması vardır:

a- Bu itme bilinçsiz bir nefretten oldu.

b- Kişilerden biri bir şeye işaret etti.

*bunların dışında her şey bunu güçlendirmektedir. Aynı zamanda psikanalizcinin başka açıklamaları da var. -R Belki psikanalizcinin açıklamalarının doğru olduğuna dair başka ipuçları da var. -R

19. Açıklamaların her ikisi de doğru olabilir. Peki Taylor'un yaptığı açıklamanın doğru olduğuna ne zaman karar verdik? Ya bana hiçbir zaman kaba davranmadıysa, ya Taylor'un görüş sahasında benimle birlikte bir de bana göstermek isteyeceği bir çan kulesi varsa ya da Taylor dürüst biri olarak tanınıyorsa. Ama aynı koşullar altında psikanalizcinin de açıklamaları doğru olabilir.* Burada biri bilinçli diğeri bilinçsiz iki motif söz konusu. Motiflerin dahil oldukları oyunlar tamamen farklı.** Bu açıklamaların ikisi de bir bakımdan çelişiyor (sevgi ve nefret gibi) ama yine de doğru olabilir.***

*ona bir şey hatırlattığım için, benden nefret ediyordu. Psikanalizcinin iddiası bunu güçlendirir. Ama nasıl güçlendirir? -R
**bilinçli motifin ifadesi, bilinçsiz motifin ifadesinden tamamen farklı kullanılıyor.
***biri sevgi, diğeri nefret olabilir. -R

20. Bu Freud'un anlattıklarıyla bağlantılıdır. Freud'un anlattıkları bana çok ters geliyor. Düş yorumu diye adlandırdığı bir şeyleri açıklıyor. "Düş Yorumları" adlı kitabında "güzel rüya" diye adlandırdığı bir şeyi anlatıyor.* Bir hastası güzel rüya diye bir rüya gördüğünü anlatmış. Rüyasında bir tepeden indiğini, çiçekler, ağaçlar gördüğünü ve ağaçtan bir dal kopardığını söylemiş. Freud bu rüyanın "anlamını" açıklıyor. A'dan z'ye kadar edebe aykırı, en kaba ve cinsel şeyleri anlatıyor. "Edebe aykırı derken şeyler" derken ne söylemek istenildiğini biliyorsunuz. Bir ima konuya uzak olanlar için masum olabilir ama konuyu bilenler bu imayı duydukları zaman kıkır kıkır gülmeye başlarlar. Freud, bu rüyanın edebe aykırı olduğunu söylüyor. Peki gerçekten edebe aykırı mı? Freud, rüyada görülen şeylerle belli nesneler arasında cinsel bir bağlantı kuruyor. Bu bağlantı yaklaşık olarak çağrışım zincirinde birbirini izleyen şeylerin belli koşullar altında anlaşılması gibi vs. bir şey** Bu, rüyanın edebe aykırı olduğunu gösterir mi? Tabii ki hayır. Biri edebe aykırı konuştuğu zaman, masum zannettiği şeylerden söz etmiyorsa ancak o zaman psikanalize edilir.*** Freud bu rüyayı "güzel" olarak adlandırdı ve "güzel" kelimesini tırnak içinde kullandı.**** Peki bu rüya güzel değil miydi? Ben olsaydım hastaya: "Bu çağrışımlar rüyayı çirkin mi yapıyor?" diye sorardım. Rüya güzeldi. Neden güzel olmasın ki?

Freud hastasını kandırmıştır demek istiyorum. Değişik maddelerden üretilen iğrenç kokulu parfümleri düşünelim. Bu yüzden "en iyi" parfümün aslında sülfürik asitten başka bir şey olmadığını söyleyebilir miyiz?***** Freud bunu neden bu şekilde açıkladı? Bunun iki tür cevabı olabilir:

- a- Ya edebe aykırı konuları sevdiği için, güzel olan her şeyi iğrenç bir tarzda açıklamak istiyor. Tabii ki bu doğru değil.
- b- Ya da oluşturduğu ilişkiler insanların sadece uzaktan ilgisini çekiyor. İlişkilendirdiği şeylerin belli bir cazibesi var. Önyargıları ortadan kaldırmak cezbedicidir.*****

*Freud'un "güzel bir rüya"sı, ("Düş Yorumu" adlı eseri, Fischer Yayınları 428/29, Frankfurt 1961, s.240) hastanın anlattığı "güzel rüya"nın özelliklerini içermiyor ama gerçekten de "güzel" olarak adlandırılan "çiçek rüya" (a.k s.289) adlı eserinde bu özelliklere rastlamak mümkün: "Bu rüya yorumlandıktan sonra rüyayı gören bayanın hoşuna gitmemeye başlamıştı" -Cyril Barret.

**çiçeğin bir şeyi simgelemesi, ağacın bir şeyi simgelemesi vs. -R

***eğer birinin niyeti masumsa edebe aykırı bir şey konuşamaz. -T

****güzel denilen şey budur. -T

*****eğer kötü kokan yağ asidiyle en iyi parfüm arasında bir ilişki varsa, yine de "en iyi parfüm" sözünü tırnak içinde kullanabilir miyiz? -T

***** ...bazı insanlar için... -R

21. Örneğin: Bay Redpath'ı 200 derece suda kaynattığımızda, önce su buharlaşır, geride sadece biraz kül vs. kalır.* Gerçekte Redpath sadece bundan ibarettir. Bunu söylemek caziptir ama -yumuşak bir dille ifade edilecek olursa- şaşırtıcıdır da.

*bu adamı 200 derece suda kaynatırsak, su buharlaşır... -R

22. Belli tarz açıklamaların cazibesi muhteşemdir. Belli anlarda belli tarz açıklamaların cazibesi, düşünüldüğünden de fazladır.* Bu özellikle, "Bu gerçekte sadece böyledir" tarzındaki açıklamalar için geçerlidir.

*eğer doğru örnekler el altında bulundurulmasa. -T

23. "Bu rüyanın şöyle ya da böyle olduğu gerçeğini göz ardı edemeyiz" deme eğilimi çok yaygındır.* Belki de insanlar bu açıklamayı bu kadar itici olduğu için kabul ediyor.

*bu güzel rüyanın, çirkin bir şeyle ilişkisini görürsek... -R

24. Biri, "Neden konunun gerçekte bu olduğunu iddia ediyorsun. Belli ki konu başka." dediğinde, ortada olan konuyu başka bir şey olarak görmek gerçekten zordur.

25. Gerçekte böyle bir düşünceye sahip olunmadığını halde, kişiye belli bir düşüncesi olduğunu söyleten bu çirkin açıklama oldukça ilginç psikolojik bir fenomendir.

a- Rüyanın belli bölümlerini belli nesnelerle düğümleyen bir süreç ("serbest çağrışım" -R) vardır.

b- "Gerçekten kastettiğim şey bu" denilen bir süreç vardır. Bu insanların kaybolabilecekleri bir labirenttir.*

*bunların her ikisinin de birlikte ortaya çıkmalarına gerek yok. Belki biri bir işe yarar, diğeri yaramaz. -R

26. Birinin kekeleyiği için analiz edildiğini farz edelim.

a- Kekeleyemeyi ortadan kaldıran açıklamanın (analizin -R) doğru olduğu söylenebilir.

b- Kekeleye tedavi edilmezse, "bu açıklama doğru"* diyen veya açıklamayı onaylayan analize tabi tutulmuş kişinin bir ölçüt olduğu söylenebilir.

c- Söz konusu kişi belli tecrübe kurallarına** göre yapılan açıklamayı kabul etse de etmese de, açıklamanın doğru olması başka bir ölçüdür.*** Bu açıklamaların çoğu özgün, bir cazibeye sahip oldukları için, kabul ediliyor.

İnsanların bilinçsiz düşüncelere sahip oldukları hayali oldukça cezbedicidir. Bu gizemli bir dünyanın, gizli bir evrenin hayali. Bu saklı, tekin olmayan bir şey. Keller'in eserinde geçen, canlı bir sineği oyuncak bebeğin kafasından içeri sokan ve bebeği gömdükten sonra kaçan iki çocuk gibi.**** (Neden böyle şeyler yaparız? Bu da yaptığımız şeylerin bir örneği işte)

Gizemli oldukları için, insan birçok şeye inanmaya hazırdır.

* "Evet, kastettiğim şey buydu". -R Ya da analiz edilen kişinin onayından sonra, kıyasın doğru olduğu söylenebilir. -T

** ...buna benzer fenomenleri açıklayan tecrübe kuralları. -R

***ya da genel olarak kabul edilen kıyasın doğru olduğunu söyleyebiliriz. Normalde yapılan kıyas. -T

**** Gottfried Keller, (1819-1890). Wittgenstein burada "Romeo ve Juliet Köyde" adlı eserde köyde geçen bir olayı ele alıyor. -Cyril Barret.

27. (Fizikte -R, -T) bir açıklama için en önemli olan şey, bir işlevin olması, bir şeyleri harekete geçirmesi, bir şeyleri (başarıyla -T) tahmin etmemize yardımcı olmasıdır. Fizik, mühendislik bilimiyle bağlantılıdır. Bir köprünün çökmemesi gerekir.

28. Freud değişik ruhsal süreçler olduğunu söylüyor. (yasalarla kıyaslayınız)* Psikoanalitik açıklamaların çoğu, tecrübelerden dolayı fiziksel açıklamalar kadar açıklık kazanmıyorlar.** Bu açıklamaları ifade eden anlayış çok önemli. Bizi özgün cazibesiyle etkileyen bu anlayış düşüncelerimize aracılık ediyor.***

*Freud'un açıklama olarak verdiği örnekleri göz önünde bulundurursak, hekim yöntemiyle değil de, örneğin (yüksek adli "süreç" anlamında) değişik "süreçlerden" geçerek ruhumuza bir takım şeyler anlatıyoruz.

**çoğu zaman değişik anlamda açıklamalar söz konusudur. Açıklamanın cazibesi, fiziksel açıklamaya göre daha önemli -T

***bu düşünce herhangi bir tahminde bulunmaya yardımcı olmaz ama kendine özgü bir cazibesi vardır. -R

29. Freud'un bunları anlatmasının zekice sebepleri var. O insanları şaşırtacak kadar yüksek hayal gücüne ve önyargılarına sahip biriydi.*

*insanlar anlatılan şeylere göre ikna edilebilir. -R

30. Freud gibi cinsel motiflere oldukça fazla ağırlık veren birini düşünelim.

a- Cinsel motiflerin önemi çok büyüktür.

b- Cinsel bir motifi, motif olarak gizlemesinin haklı sebepleri vardır.*

*bunu sık sık itiraf etmek, pek sevindirici değil.

31. Cinsel motifi itiraf ederken bunları söylemek iyi bir gerekçe değil midir? "Asıl konu hep budur." Belli bir açıklama tarzının, birini itirafçı yapabileceği yeterince açık değil mi? Redpath'a belli bir motifi itiraf edeceği kadar elli kadar örnek gösterdiğimizi farz edelim. Ona bu örneklerin yirmisinde motifin önemli bir bağlantıyı (eylemin açıklanmasını mı?) oluşturduğunu her koşul altında itiraf ettirebilirim.

*onu, konunun aslında aynı olduğuna ikna ederlerse, o zaman konu yine aynı mı olur? Söylenebilecekler bu kadar. Bazı insanlar, bir şeyin şöyle ya da böyle olduğunu düşünmeleri için ikna edilebilir. -T

32. Örnek olarak Darwin teorisi hakkında yapılan yaygarayı ele alalım. Teoriyi destekleyen ve "tabii ki!" diyen çevreler vardır; bir de "tabii ki hayır" diyen (karşıt -R) çevreler vardır.* Hangi mantıkla "tabii ki" denilebilir? (Tek hücreli organizmaların zamanla daha karmaşık organizmalara dönüştükleri ve memeli hayvanlardan insanlara kadar geliştikleri düşüncesi savunuluyordu.) Peki bu süreci gözlemleyen biri var mı? Hayır. Peki bu süreci şu anda kimse gözlemliyor mu? Hayır. Yapılan gözlemler bir damla suyun kızgın bir taşla damlatılması gibi. Buna rağmen binlerce kitapta bu teorini akla en yakın çözüm olduğu yazıyor. İnsanlar çok zayıf kanıtlara rağmen bu teorinin doğruluğundan emin. Peki, "Bilmiyorum. Bu ilginç bir hipotez ama daha fazla güçlendirilmesi gerekir" gibi bir tutum savunulamaz mıydı? Bu, nasıl herhangi bir şeye ikna olunabileceğini gösteriyor. Sonunda cevapsız kalan sorular unutuluyor ve kişiler bunun böyle olduğuna kanaat getiriyorlar.

*tek çözüm sayılan bu teorinin tek prensip ve tekdüze olması insanları cezbediyordu. Teorinin ("tabii ki") kesinliği, tekdüze oluşunun cazibesiyle daha da güçlendirildi. Örneğin "...belki sebeplerini belli bir aşamadan sonra buluruz" denilebilir. Neredeyse hiç kimse bunu söylemiyor; ya insanlar bunun böyle olduğuna emindirler ya da emin değildirlere. -R

33. Birinin psikanaliz sayesinde çeşitli düşüncelere ve motiflere sahip olduğuna kanaat getirilirse, bu onda bir şeyler keşfedildiği için değil, onun ikna edilmesi ile ilgilidir.*

Başka şeylerle de ikna olunabilirdi. Psikanaliz bir kekemeyi tedavi ettiği zaman, onu bu anlamda tedavi ediyor öyleyse başarıdır. Psikanalizin sonuçlarının Freud tarafından keşfedildiği yolunda söylentiler var. Bu bir psikanalizcinin anlattıklarının oldukça farklı bir şey. Burada bunun böyle olmadığını söylemek istiyorum.

*bir kişinin analiz esnasında, psikanalizin etkisi altında kalmaksızın herhangi bir şeyi düşündüğünü itiraf ettiğini düşünmeye yatkınız. -R

34. Özellikle "bu gerçekte böyledir" (Bunun anlamı bu. -R) tarzındaki cümlelerin ikna edici bir yanı var. Önemli farkların göz ardı edilebileceği kadar ikna olunmuştur.* Bu bana "Her şey nasılsa öyledir, başka bir şey değildir" tekerlemesini hatırlatıyor: Düş edebe aykırı değildir, sadece başka bir şeydir.

*yani bir şeyleri ihmal etmek için ikna olunmuştur. -R

35. Sık sık okuyucunun dikkatini belli farklılıklara çekiyorum, örneğin bu ders notlarımda sonsuzluğun görüldüğü gibi gizemli olmadığını göstermeye çalıştım. Bir anlamda ben de ikna edici olmaya çalışıyorum. Bir kişi "Burada bir fark var" dediği zaman ve ben de "Hayır burada bir fark yoktur" diye karşılık verdiğimde, ona "Bu konuya başka bir açıdan bakmanızı istiyorum" diyerek ikna etmeye başlamış oluyorum.* Diyelim ki Cantros'un kullandığı ifadelerin ne kadar şaşırtıcı olduklarını göstermek istiyorum. Bana "Şaşırtıcı derken ne anlatmak istiyorsun?", bu bizi nereye götürür? Diye sorulabilir.

*bu konuya başka bir açıdan bakmak istediğimi söyledim. -T

36. James Jeans adlı fizikçi "The Mysterious Universum" (gizemli evren) adlı kitap yazmıştı. Bu kitabın içeriğinden tiksiniyorum ve şaşırtıcı buluyorum. Zaten kitabın adı şaşırtıcı* Örneğin baş parmağını yakalamak isterken insan yanılmıyor mu? ** Jeans evrenin gizemli olduğunu söylerken yanılmış mıydı?

Kitabın adının "gizemli evren" oluşunun bir tür putperestliği ifade ettiğini söyleyebilirim. Burada put, bilim ve bilimadamları anlamına geliyor.

*kitabın adı gerçekten şaşırtıcı? Gerçekten gizemli mi, yoksa değil mi? -R

***"baş parmağı yakalamak" derken, baş parmağı yakalama oyununu kastettim. Bunun neresi yanlış? -R

Baş parmağı yakalama oyunu: sağ baş parmak sol avuca konur ve sağ elle yakalamaya çalışılır. Sağ baş parmak daha yakalanmadan "gizemli bir şekilde" avuç içinde kaybolur. - Cyril Barrett.

37. Aslında belli bir düşünce tarzı için propaganda yapıyorum ve diğer düşüncelerine karşıyım. Dürüst olmak gerekirse diğerlerinden tiksiniyorum. Ayrıca düşündüklerimi ifade etmeye çalışıyorum. Yine de "Ne olur bunu yapmayın diyorum!" diyorum.* Örneğin: Ursell'in kanıtlarını tek tek yırttım. Hemen ardında kanıtlarının cezbedici olduğunu söylemişti. Bunun üzerine sadece "Cezbedici bulmuyorum. Bu kanıtları; örneğin: "asal sayıların asal sayısı ifadesini tiksindirici buluyorum" dedim**

*kara kara düşünmeyi bırakıp diğer kişiyi başka bir şey yapmaya ikna ediyorum. -T
**Cantros'un kanıtlarına gelince. Hangi cazibenin bu kanıtları çekici hale getirdiğini göstermeye çalıştım. (Ursell bu konuyu benimle tartıştığı ve bana hak verdiği halde "ama yine de ... "diye itiraz etti.) -R

38. Örneğin: Cantor, bir matematikçi hayal gücüyle tüm (ruhsal -T) sınırları tanımalarının ne kadar muhteşem olduğunu söylüyor.

39. İnsanları etkileyen şeyin bu cazibenin olduğunu, tüm var gücümle göstermek istedim.* Konu matematik veya fizik olunca, olaylar tartışılmaz hal geliyor ama bu tartışılmazlığın cazibesi daha büyük oluyor. İfade şekillerine baktığımız zaman, birtakım şeylerin değişik bir tarzda da açıklanabileceğini görüyoruz. Bir şeyi pek çok insan için ve özellikle benim için cazibesini kaybetmiş bir tarzda da ifade edebilirim. **

* "matematiğin" çağrıştırdığı şeyi ve bu cazibenin etkilerini gösterebilmek için her şeyimi verirdim. -T

**eğer kanıtın çerçevesini tanımlarsam o zaman konunun tamamen farklı ifade edilebileceği görülür ve alef sıfır ile asal sayı arasındaki benzerliğin çok az olduğu görülür. Konu birçok insan için cazibesini yitirecek bir biçimde ifade edilebilir. -R

40. Yaptığımız şeylerin ne kadarı düşünce tarzının değişimine yönelik. Yaptıklarımın kaç düşünce tarzını değiştirmeye yönelik ve yaptıklarımın kaç insanları ikna ederek düşünce tarzlarını değiştirmeye yönelik.?

41. Yaptıklarımızın çoğu düşünce tarzının değişiminden ibaret.